

Ο Θερβάντες και η Ελλάδα

Ο συγγραφέας του Δον Κιχώτη, ο Μιγκέλ ντε Θερβάντες έχει μια ξεχωριστή σχέση με την Ελλάδα, μια σχέση που ασφαλώς θα θυμάται σε όλη του τη ζωή. «Θα πεθάνω πολεμώντας». Στις 7 Οκτωβρίου του 1571 στη Ναύπακτο η οθωμανική αυτοκρατορία θα αντιμετώπιζε την Ιερή Ένωση, που αποτελούνταν από τις ισχυρότερα χριστιανικά βασίλεια της νότιας Ευρώπης. Ένας άσημος τότε νεαρός Ισπανός θα είναι μεταξύ αυτών που θα πάρουν μέρος στην περίφημη ναυμαχία. Ονειρευόταν ηρωικές μάχες και πολεμικά ανδραγαθήματα, που εκείνη τη στιγμή φάνταζαν μάλλον αδύνατα. Το όνομά του ήταν Μιγκέλ ντε Θερβάντες.

Η ναυμαχία έληξε με τον θρίαμβο των Ευρωπαίων. Ο Θερβάντες είχε δεχτεί δύο σφαίρες στο στήθος και άλλη μία στο αριστερό του χέρι, το οποίο έμεινε παράλυτο μέχρι το τέλος της ζωής του. Η χαρά του που πολέμησε εναντίον των απίστων ήταν τέτοια, που ξέχασε τον πόνο των τραυματισμών. Ο ηρωισμός του αναγνωρίστηκε και προήχθη σε ανώτερο αξίωμα, παίρνοντας μάλιστα και υψηλότερο μισθό....

Πώς μίλησε ο Δον Κιχώτης ελληνικά

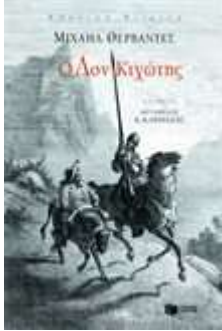
Η περιπλάνηση του ήρωα του Θερβάντες στην ελληνική λογοτεχνία και το θέατρο

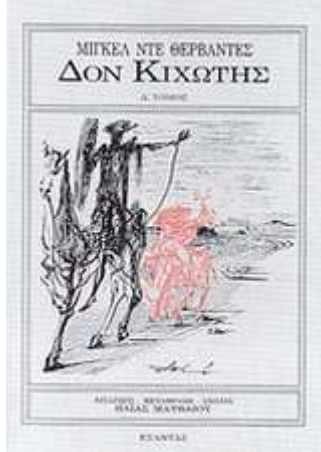
Ο πιο δημοφιλής λογοτεχνικός ήρωας και ο πιο ευφάνταστος ιππότης της παγκόσμιας λογοτεχνίας άργησε υπερβολικά να γνωριστεί με την ελληνική γλώσσα. Οι πρώτες απόπειρες μετάφρασης του έργου στα ελληνικά θα γίνουν

τον 19^ο αιώνα. Σημαντικές μεταφράσεις που κυκλοφορούν στη νεοελληνική γλώσσα είναι:

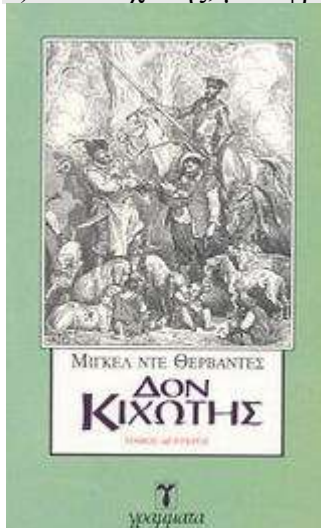
Α) Δον Κιχώτης (μετάφραση και πρόλογος Κ. Καρθαίου). Αθήναι: Εκδόσεις Σύγχρονης Λογοτεχνίας, 1954.

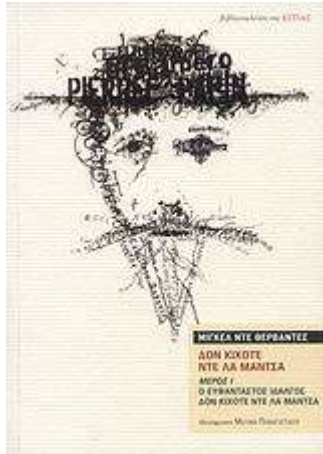
Β) Δον Κιχώτης (εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια Ηλίας Ματθαίου). Αθήνα: Εξάντας, 1994.

Γ) Δον Κιχώτης, μετάφραση Δημ. Ρήσος, εκδόσεις Γράμματα, 1997

Δ) Δον Κιχώτης, Μετάφραση Μελίνα Παναγιωτίδου, Εστία 2009

Ο Δον Κιχώτης έχει ασφαλώς θεωρηθεί σύμβολο της ποιητικής ψυχής και είναι φυσικό ο διάσημος ιδαλγός του Θερβάντες να κατακτήσει με διάφορους τρόπους την ψυχή των Ελλήνων ποιητών. Η παρουσία του στην ελληνική ποίηση είναι πολύ συχνότερη και πολύ σημαντικότερη απ' ό,τι πιστεύεται. «αναλογικά μεγαλύτερη απ' ό,τι σε κάθε άλλη ευρωπαϊκή ποίηση». Αλλά και «κανένας άλλος ξένος λογοτεχνικός ήρωας - ο Φάουστ, ο Άμλετ, ο Δον Ζουάν - δεν κινητοποίησε τόσο την ελληνική ποιητική ευαισθησία». Σ' αυτό το συμπέρασμα κατέληξε, έπειτα από έρευνα, η Σαμουήλ, στη μελέτη της για την περιπλάνηση του Δον Κιχώτη στην ελληνική λογοτεχνία. Οι περισσότεροι ποιητές τον βλέπουν με συμπάθεια «ή φαίνονται γοητευμένοι από "το μεγαλείο της θεϊκής του τρέλας"», το οποίο τον κάνει να εμφανίζεται ως ένα τραγικό σύμβολο της αναζήτησης του ιδανικού.

«Η μορφή του θερβαντικού ήρωα και των περιστατικών της ιστορίας του εμφανίζονται πολύ συχνά στους στίχους των Ελλήνων ποιητών», παρατηρεί η Αλεξάνδρα Σαμουήλ, επίκουρη Καθηγήτρια Νεοελληνικής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Κύπρου. Η Σαμουήλ έχει συλλέξει 135 ποιήματα 65 ποιητών. Οι Σουρής, Γρ. Ξενόπουλος, Ν. Καζαντζάκης, Στ. Ξεφλούδας, Μποστ, Ν. Βαλαωρίτης, Ρ. Αποστολίδης, Λ. Κανέλλης, Γ. Πάνου, Α. Δεληγιώργη, Χρ. Μπουλιώτης είναι μεταξύ αυτών που ο θερβαντικός ήρωας τούς έδωσε την πρώτη ύλη για την ποιητική τους δημιουργία.

Το πρώτο ποίημα με τίτλο το όνομα του ιππότη είναι το νεανικό «Δον Κισσώτος» του Παλαμά, το 1880. Ο ποιητής φαίνεται να διακατέχεται από ερωτική απογοήτευση και ειρωνεύεται τον έρωτα:

*«Κι αν λέη ο έρωτας πως είν απ τους θεούς ο πρώτος
Δεν είν αλήθεια, Γιώργο μου, πως είνε Δον Κισσώτος;»*

Στη συνέχεια, ο Σουρής χρησιμοποιεί τον ιππότη για τα δικά του ερωτικά, ειρωνευόμενος όμως τον Παλαμά:

*«Κακήν κακώς απέληξεν ο έρωσ μου ο πρώτος.
Μα και στους άλλους έρωτες υπήρξα Δον - Κισσώτος».*

Ο Κ. Καρυωτάκης με τους «Δον Κιχώτες» του :

*Οι Δον Κιχώτες πάνε ομπρός και βλέπουνε ως την άκρη
του κονταριού που εκρέμασαν σημαία τους την Ιδέα.
Κοντόφθαλμοι οραματιστές, ένα δεν έχουν δάκρυ
για να δεχτούν ανθρώπινα κάθε βρισιά χυδαία.*

*Σκοντάφτουνε στη Λογική και στα ραβδιά των άλλων,
αστεία δαρμένοι σέρνονται καταμεσής του δρόμου,
ο Σάντσοσ λέει «δε σ' το 'λεγα;» μα εκείνοι των μεγάλων
σχεδίων αντάξιοι μένουνε και: «Σάντσο, τ' άλογό μου!»*

*Έτσι αν το θέλει ο Θερβαντές — εγώ τους είδα, μέσα
στην μίαν ανάληγη Ζωή, του Ονείρου τους ιππότες
άναντρα να πεζέψουνε και, με πικρήν ανέσα,
με μάτια ογρά, τις χίμαιρες ν' απαρνηθούν τις πρώτες.*

*Τους είδα πίσω να 'ρθουνε —παράφρονες, ωραίοι
ρηγάδες που επολέμησαν γι' ανύπαρχτο βασίλειο—
και σαν πορφύρα νιώθοντας χλευαστικά πως ρέει,
την ανοιχτή να δείζουνε μάταιη πληγή στον ήλιο!*

Ο Γ. Ρίτσος ξεκινώντας από διαφορετική ιδεολογική αφετηρία θα επικρίνει τον «δονκιχωτικό» καρυωτακισμό :

*«Εμείς, αγέρωχοι Ποιητές, φαιδρότατοι σοφοί, (...)
το κρύο κρανίο μας δέχεται των πάντων τη βροχή
και κάθε αδυναμία μας ποζάρει για εξοχότης
φιλάρεσκα ντυνόμαστε τρελλών την προσοχή
και διαιωνίζεται με μας ο κούφος Δον Κιχώτης».*

Επίσης, ο Κ. Ουράνης εμπνέεται και αυτός από τον ήρωα του Θερβάντες αποτυπώνοντας το πνεύμα του στη δική του ποίηση.

Δόν Κιχώτης

*Άτσάλινος και σοβαρός άπάνω στ' άλογό του
τò άχαμνό, τού Θερβαντές ó ήρωας περνάει,
και πίσω του, τò στωικό γαιδούρι του καβάλα
ó ίπποκόμος του ó χοντρός άγάλια άκολουθάει.
Αιώνες πού ξεκίνησε κι αιώνες πού διαβαίνει
μέ σφραγισμένα επίσημα, έρμητικά τὰ χείλια*

*καὶ μὲ τὰ μάτια ἐκστατικά, τὸ χέρι στὸ κοντάρι,
πηγαίνοντας στὰ γαλανὰ τῆς Χίμαιρας βασιλεία...
Στὸ πέρασμά του ἀπ' τοὺς πλατειοὺς τοῦ κόσμου δρόμους, ὅσοι
τὸν συντυχαίνουν, γιὰ τρελλὸ τὸν παίρνουν, τὸν κοιτᾶνε,
τὸν δείχνει ὁ ἕνας τοῦ ἄλλουνοῦ - κι εἰρωνικὰ γελᾶνε
Ὡ ποιητὴ! παρόμοια στὸ διάβα σου οἱ κοινοὶ
οἱ ἄνθρωποι χασκαρίζουνε. Ἄσε τους νὰ γελᾶνε:
οἱ Δὸν Κιχῶτες πᾶν μπροστὰ κι οἱ Σάντσοι ἀκολουθᾶνε!*

Ο Ν. Καζαντζάκης θα δει στον Δον Κιχώτη το σύμβολο της επιθυμίας της ανθρώπινης ψυχῆς «να μπει μες στ' ὄνειρό της», η ἀπώτερη ἐκβαση του οποιου εἶναι να ολοκληρώσει ο ἄνθρωπος «ὄ,τι ἄφησε ἄτελο ο Θεός στη μέση»».

Ενώ η περιπλάνηση του Δον Κιχώτη στην ποίηση υπήρξε πολυσχιδῆς και γόνιμη, δεν συνέβη το ἴδιο με την ελληνική πεζογραφία που στάθηκε λιγότερο επιρρεπῆς στην επιρροή του Θερβάντες.

Το επιτυχέστερο ψευδώνυμο που αντλείται ἀπὸ τον Δον Κιχώτη -σωστότερα, σκωπτικό παρωνύμιο, και μάλιστα εθνικό- εἶναι το Δόνα Κιχώταινα, με το οποίο ο Γρηγόριος Ξενόπουλος σε ομώνυμο σατιρικό ἄρθρο του (1898) επιχειρεῖ να αντικαταστήσει το «Ψωροκώσταίνα». Για τον Ξενόπουλο ο «Δον Κιχώτης ἦτο ολίγον τι... Ψωροκώστας».

Ο Δον Κιχώτης στο νεοελληνικό θέατρο

Στο νεοελληνικό θέατρο το ἔργο του Θερβάντες δεν ἔχει περάσει απαρατήρητο. Αντίθετα, υπάρχουν πολλές σκηνικές ἀποπειρες, αρκετές μάλιστα ἀπὸ την εθνική μας κρατική σκηνή.

Ενδεικτικά αναφέρουμε:

1. Το 1936 στην κεντρική σκηνή του Εθνικού Θεάτρου, σε σκηνοθεσία του Δημήτρη Ροντήρη

2. Το 1972 πάλι από την κεντρική σκηνή του Εθνικού Θεάτρου, σε σκηνοθεσία του Τάκη Μουζενίζη και σε μετάφραση του Π. Μάτεσι

3. Το 2005 στην παιδική σκηνή του Εθνικού θεάτρου, σε σκηνοθεσία του Σταύρου Τσακίρη

4. Το 2009 από το ΔΗΠΕΘΕ Κοζάνης, σε διασκευή- σκηνοθεσία Γιάννη Καραχισαρίδη με τους Γ. Κιμούλη και Δ. Πιατά στους δυο πρωταγωνιστικούς ρόλους (Δον Κιχώτη και Σάντσο Πάντσα αντίστοιχα)

5. Το 2014 ανεβαίνει στο Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος ο Δον Κιχώτης του Μιχ. Μπουλγκάκοφ, σε σκηνοθεσία του Γιάννη Λεοντάρη

6. Άλλη μια θεατρική μεταφορά για παιδιά έχουμε το 2015, σε θεατρική προσαρμογή και σκηνοθεσία του Δημήτρη Αδάμη.

7. Θεατρικές μεταφορές έχουμε και για κουκλοθέατρο και θέατρο σκιών.

